

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Spring 2025, Vol.6, No.1, Serial Number 21, pp 97-116

<https://doi.org/10.22077/vssd.2024.7438.1240>

Econometric Analysis of the Impact of Tourism on Physical Resilience of Tourist-Targeted Villages: A Case Study of Mahneshan County

Narges Moradkhani¹, Mehdi Cheraghi^{2*}, Milad Moeini³

1. Assistant Professor, Department of Economics, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

3. Master's student in Economics, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

*Corresponding author, Email: mcheraghi@znu.ac.ir

Keywords:

Tourism, Rural
Tourism, Resilience,
.Rural Development

1. Introduction

Tourism has the potential to revitalize and restructure the local economy, improve quality of life, and supplement income across agricultural, handicraft, and service sectors. It also fosters social interaction, breaks rural isolation, and provides opportunities to reassess cultural heritage, natural landscapes, and open spaces—thereby reinforcing the identity of rural areas and contributing to social sustainability. Moreover, by highlighting the economic value of food production, unused or abandoned buildings, traditional landscapes, and unique cultural practices, tourism can significantly influence regional resilience, particularly in villages with tourism potential. Mahneshan region, located in Zanjan Province, is rich in natural attractions and historical sites. However, despite its significant tourism capacity, it remains relatively unknown to both domestic and international tourists, largely due to inadequate tourism infrastructure and limited promotion. Failure to develop tourism in such villages may lead to socio-economic decline and threaten rural households. Therefore, understanding the relationship between rural tourism development and physical resilience becomes crucial. The primary objective of this study is to investigate the impact of rural tourism development on the physical resilience of selected villages in Mahneshan County.

2. Methodology

This research is classified as applied in nature and employs a cause-effect (explanatory) approach. Data were collected from official records including those of the Zanjan Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization, the Islamic Revolution Housing Foundation, and the Statistical Yearbook of Zanjan Province. The statistical population includes eight tourism-potential villages in Mahneshan County: Khandaghlo, Pari, Alamkandi, Khozjahan, Qozlo, Khoran, Madabad, and Kila, over the period 1996–2020 (1375–1399 SH). To analyze the relationship between tourism development and physical resilience, the panel regression method was applied using Eviews statistical software. Panel data combines cross-sectional and time-series dimensions and is especially useful for analyzing repeated observations over time across multiple units.

3. Findings

Several key indicators were identified as influential in shaping physical resilience through rural tourism:

Received:

18/Mar/2024

Revised:

27/Jun/2024

Accepted:

16/Oct/2024

- **Relative Share of Direct Tourism Employment:** This index reflects the proportion of employment directly attributable to tourism within total village employment. Tourism-related job creation leads to new markets, shops, bazaars, and business centers. By employing local residents, tourism reduces pressure on natural resources such as water and soil, and discourages the sale or fragmentation of land. This contributes positively to physical resilience.
- **Revisit Rate Index:** Tourist return visits are influenced by attractive scenery, memorable experiences, visitor satisfaction, and a safe, low-risk environment. Repeat visits tend to be shorter and less intensive than initial trips, resulting in reduced environmental degradation. Additionally, revisit behavior signals the area's health and safety, increasing attractiveness and promoting responsible use of tourist areas.

Ownership of Tourism Businesses by Local Residents: While tourism businesses contribute to economic growth, they often alter land use patterns—converting homes, gardens, riversides, and fields into commercial spaces. These transformations can negatively affect the physical integrity and resilience of the village landscape.

4. Discussion and Conclusion

Using panel regression analysis, the results reveal that certain variables have a statistically significant impact on the physical resilience of rural settlements in Mahneshan County:

- **Direct Tourism Employment ($\beta = +0.27$):** Positive correlation indicates that increased tourism-related jobs reduce reliance on less sustainable livelihoods and optimize resource usage.
- **Tourist Revisit Rate ($\beta = +0.54$):** High significance suggests that returning visitors place less strain on the environment while reinforcing confidence in the destination's safety and appeal.
- **Tourist Density/Penetration Ratio ($\beta = -0.17$):** Exceeding carrying capacity causes degradation; thus, managing visitor numbers is essential.
- **Local Ownership of Tourism Businesses ($\beta = -0.031$):** Although slightly negative, this relationship shows that commercialization led by locals can disrupt traditional spatial structures.
- **Percentage of Allocated Tourism Credits ($\beta = +0.027$):** Improved financial support enhances infrastructure, making tourism more sustainable and beneficial to local economies.
- **Overnight Stay Percentage ($\beta = +0.02$) and Resident-to-Second Home Ratio ($\beta = +0.027$):** These indices showed weak effects, likely due to underdeveloped accommodation infrastructure and limited second-home ownership in the studied villages.

How to cite this article:

Moradkhani, N., Cheraghi, M., & Moeini, M. (2025). *Econometric Analysis of the Impact of Tourism on Physical Resilience of Tourist-Targeted Villages: A Case Study of Mahneshan County*. *Village and Space Sustainable Development*, 6(1), 97-116. <https://doi.org/10.22077/vssd.2024.7438.1240>

Copyright: © 2025 by the authors. Licensee Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره ششم، شماره یکم، پیاپی بیست و یکم، بهار ۱۴۰۴، شماره صفحه ۹۷-۱۱۶

<https://doi.org/10.22077/vssd.2024.7438.1240> doi

اقتصادسنجی اثرات گردشگری بر تاب‌آوری کالبدی روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان ماهشان)

نرگس مرادخانی^۱، مهدی چراغی^{۲*}، میلاد معینی^۳

۱. استادیار، گروه اقتصاد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

۲. استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

* نویسنده مسئول، ایمیل: mcheraghi@znu.ac.ir

چکیده:

یکی از خواسته‌های خانوار روستایی رفع مسائل و مشکلات معیشتی است که به واسطه انزوا و عدم کفایت اشتغال و درآمد در مناطق روستایی ایجاد می‌شود و از طرفی خانوار روستایی به شدت در معرض شوک‌ها قرار دارند؛ چراکه معیشت آنها به منابع طبیعی روبه‌زوال وابسته است؛ از این رو با فروش دارایی و یا ایجاد بدهی روزگار می‌گذرانند. یکی از راهبردها برای افزایش ظرفیت و توانایی در روستاها که از آسیب‌پذیری بالایی برخوردار هست توسعه گردشگری روستا است که دارای نتایج مثبتی در سطح جهان است. بدین جهت در این مطالعه هدف تحلیل اثرات گردشگری بر تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی است چراکه رونق و توسعه گردشگری در این مناطق روستایی باعث تغییرات کالبدی در سطح روستا گردشگری پذیر می‌شود؛ و این پژوهش با روش علی - معلولی به دنبال تهیه مدلی برای تبیین تأثیر گردشگری بر بهبود تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستاهای منتخب شهرستان ماهشان است که در پژوهش حاضر تاب‌آوری به عنوان متغیر وابسته و گردشگری به عنوان متغیر مستقل است؛ همچنین گردشگری شامل تعداد متغیرهایی از جمله سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال، نرخ بازدید مجدد، نسبت نفوذ گردشگران، کسب و کارهای گردشگری متعلق به افراد بومی، نسبت خانوار ساکن به خانه‌های دوم، درصد اعتبارات گردشگری است. از سویی داده‌های گردآوری شده از مراکز رسمی در بازه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۹ هستند که با استفاده از روش رگرسیون داده‌های تابلویی (پانل) به وسیله نرم‌افزار آماری ایویوز ورژن ۱۳ به تجزیه و تحلیل روستاهای موردنظر پرداخته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد گردشگری دایره گسترده‌ای فرصت‌ها را در تمام ابعاد ایجاد می‌کند. تأثیر گردشگری از بین جنبه‌های مورد بررسی بر تاب‌آوری کالبدی با ضریب (۰/۶۹) است همچنین از بین هفت متغیر کالبدی و تأثیرگذار در افزایش تاب‌آوری کالبدی پنج متغیر (سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال، نرخ بازدید مجدد، نسبت نفوذ گردشگران، کسب و کار گردشگری متعلق به افراد بومی، درصد اعتبارات گردشگری) تأثیر معنی‌داری بر تاب‌آوری کالبدی داشتند. در نتیجه باتوجه به نتایج، تقویت گردشگری سبب افزایش تاب‌آوری کالبدی مناطق گردشگری می‌شود و می‌تواند کلید توسعه روستایی باشد که با افزایش مداوم جریان حضور گردشگران سبب بهبود ظرفیت انعطاف‌پذیری و استحکام بیشتر جامعه روستایی می‌شود.

واژگان کلیدی:

گردشگری، گردشگری روستایی، تاب‌آوری، توسعه روستایی.

تاریخ ارسال:

۱۴۰۲/۱۲/۲۸

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۴/۰۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۲۵

۱- مقدمه

گردشگری به‌مانند ابزاری جهت سامان‌دادن به اقتصادهای ضعیف است. همچنین منبع اصلی اشتغال‌زایی و درآمد، و ارتقادهنده بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی خدمات می‌باشد که دارای منافع متعدد بزرگی است و باعث جذابیت در سطح محلی شده‌است (لی و همکاران، ۲۰۱۸).^۱ گردشگری یک صنعت حیاتی معیشتی ظرفیت‌ساز (گکی و کفودونتیس، ۲۰۲۲)^۲ که دارای اثرات قابل توجه چندگانه دامنه‌دار است (جوان و همکاران، ۱۳۹۸، ۲).

گردشگری نقش کاتالیزور در زنجیره توسعه‌ای جدید، تحرک نواحی کمتر توسعه یافته و پیدایی اقتصادهای محلی و کوچک، بلکه در تعادل بخشی و کاهش ناپایداری و نابرابری (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۷) افزایش آگاهی و دانش گردشگری و ارتقا استانداردهای زندگی، رونق بازاریابی، (ثقفی اصل و افراخته، ۱۴۰۲، ۳۶) بهره‌برداری از منابع مالی و تجمع پس‌اندازهای خرد جهت راه اندازی کسب و کارهای خرد تولیدی و برندسازی محصولات باعث ایجاد چرخه درآمدی می‌شود (اخگری، قاسمیان مقدم، ۱۴۰۲، ۱۲۶) و همچنین سبب بهبود کارایی مدیریت منابع، به افزایش رقابت و پایداری از طریق استفاده از نوآوری‌ها می‌شود (صفری، ۱۴۰۱، ۴۶) افزایش توانمندسازی و قدرت خرید، تولید محصولات، جذب سرمایه، رونق خدمات و ساخت‌وساز، جذب بودجه دولتی، کاهش مهاجرت (راستای و همکاران، ۱۴۰۰، ۷۵) کاهش فشار جمعیت بر محیط‌زیست (زنگنه اسدی، گلی مختاری، سعادت‌فر، ۱۳۹۹، ۴۷) کم کردن وابستگی روستاییان به اقتصاد تک‌محصولی، صنعتی کردن روستاها، افزایش سرانه امکانات آموزشی، بهداشتی همین‌طور می‌تواند باعث افزایش تاب‌آوری شود (صفایی و همکاران، ۱۴۰۱، ۱۱۳).

گردشگری به‌دلیل اثر مکانی - فضایی تصویر نو از محیط بر ادراک انسان از شرایط، تصمیمات و رفتار نسل‌ها می‌گذارد (شایان، قاسمی، محمودی، ۱۳۹۹، ۱) که باعث رشد اقتصادی، افزایش اشتغال، گسترش فرهنگ، حفاظت از محیط‌زیست، و تسهیل احیای روستایی و توسعه یکپارچه شهری و روستایی می‌شود (محد نور و همکاران، ۲۰۲۱).^۳ با این حال، توسعه گردشگری ممکن است منجر به مشکلات زیست‌محیطی، از جمله کاهش تنوع زیستی، تسریع فرسایش خاک، و سیل شود (هی و همکاران، ۲۰۲۳).^۴ ارتقای پایدار توسعه پایدار از طریق بهبود کیفیت توسعه گردشگری بسیار مهم است. در مقایسه با حالت سنتی توسعه گردشگری، تبدیل گردشگری از اقتصاد بلیط به اقتصاد صنعتی و توسعه یکپارچه صنایع و ساخت و ساز اجتماعی و اشتراک‌گذاری تأکید دارد (او و یا، ۲۰۱۹).^۵ گردشگری یکی از فعالیت‌های اقتصادی است که متأثر از تحولات نظام جهانی قرار دارد (صفری، ۱۴۰۱، ۴۵) صنعت گردشگری جهانی به‌سرعت در حال رشد است و ۱۰.۳ درصد از تولید ناخالص داخلی (GDP)^۶ در سال ۲۰۱۹ و ۱۰ درصد از کل اشتغال جهان را به خود اختصاص داده است (موهان، ۲۰۲۱).^۷ گردشگری به‌عنوان یک صنعت کم‌کربن، صنعت پیشرو در مقابله با تغییرات آب و هوایی جهانی، حفظ انرژی و کاهش انتشار است (یه و همکاران، ۲۰۲۰؛ هو و همکاران، ۲۰۲۲).^۸

اگرچه بیشتر فعالیت‌های گردشگری با افزایش درآمد اقتصادی و ایجاد شغل به مقاصد گردشگری سود می‌رسانند، اما ممکن است از طریق فشرده‌شدن خاک، فرسایش و تداخل با زیستگاه‌های حیوانات بر محیط‌زیست محیطی تأثیر بگذارند (پدپالی و همکاران، ۲۰۲۲).^۹ با این حال، محیط‌زیست تنها ناقل فعالیت‌های انسانی نیست. همچنین بخش بسیار مهمی

¹ Lee et al, 2018² Gaki, and Koufodontis, 2022³ Mohd Nor et al, 2021⁴ He et al, 2023⁵ Zhao and Jiao, 2019⁷ Mohan, 2021⁸ Ye et al, 2020, Wu et al, 2022⁹ Pedapalli et al, 2022^۶ تولید ناخالص داخلی

از تجربه گردشگری است و عوامل محیطی به جنبه‌های کلیدی تصمیم‌گیری افراد در هنگام انتخاب مقاصد گردشگری مارجاوی تبدیل می‌شوند (ماندال، ۲۰۱۹)^۱. بنابراین، محیط‌زیست سالم از نظر اکولوژیکی و توسعه سالم گردشگری مکمل یکدیگر هستند و تخریب محیط‌زیست به نوبه خود بر توسعه پایدار گردشگری تأثیر می‌گذارد. توسعه گردشگری باید بر اساس نتایج ارزیابی اثرات زیست‌محیطی، که در راستای اهداف توسعه پایدار است باشد (هو و ژو، ۲۰۲۲)^۲.

توسعه گردشگری، تکنولوژی و شهرنشینی سبک و فضای زندگی روستایی تغییر داده‌اند (صادق‌لو، احمدی و شایان، ۱۴۰۱، ۱). روستاها با توجه به ارتباط گسترده‌ای که با خارج از روستا پیدا کردن در معرض شوک‌ها و جریان‌های تأثیرگذار خارج از روستا قرار گرفته‌اند و با توجه به ساختار ضعیف اقتصاد روستا که به عوامل ناپایدار طبیعی وابستگی دارد که سطح ناپایداری روستاها در برابر شوک‌های بازاری و غیرطبیعی افزایش یافته است؛ تاب‌آوری به میزان پایداری حیات اجتماعی روستاها در برابر شوک‌ها و تغییرات روندهای اقتصادی، تکنولوژیکی، طبیعی و سیاسی را نشان می‌دهد. جهت‌گیری تاب‌آوری روستایی ارتقای آمادگی اجتماعات روستایی در برابر ناپایداری‌ها به جهت زیست‌پذیرتر کردن سکونتگاه‌های روستایی است (نادیا، ۲۰۲۱)^۳. سکونتگاه‌های روستایی با تغییر در فعالیت‌های اجتماعی اقتصادی ناشی از گسترش فضا کالبدی جابه‌جایی و افزایش جمعیت و کارکردها دچار تحول شده و فعالیت‌ها از کشاورزی به صنعتی و خدمات تغییر می‌یابد (هاشم‌نیا و همکاران، ۱۴۰۱، ۱).

گردشگری با تجدید حیات و سازماندهی مجدد اقتصاد محلی و بهبود کیفیت زندگی و تکمیل درآمد برای بخش‌های کشاورزی، صنایع‌دستی و خدمات و همچنین ایجاد تبادل و تعامل با اجتماع جدید و شکستن انزوای مناطق دورافتاده و فراهم‌آوردن فرصت‌هایی برای ارزیابی مجدد میراث و نمادها (طبیعت، چشم‌انداز و دسترسی به فضای باز) و هویت مکان‌های روستایی که به پایداری اجتماعی می‌انجامد؛ لذا گردشگری با کمک به درک ارزش اقتصادی تولید مواد غذایی و همچنین ساختمان‌های بلااستفاده و متروکه، مناظر، فضاها و فرهنگ‌های منحصربه‌فرد و کمک به سیاست‌های زیست‌محیطی، اقتصادی، می‌تواند میزان تاب‌آوری مناطق و روستاهایی که پتانسیل گردشگری دارند را تحت تأثیر قرار دهد (لیونتاکیس، ۲۰۲۰).

شهرستان ماهشان باتوجه‌به دارا بودن جاذبه‌های طبیعی و آثار باستانی متعدد گردشگری نامش کمتر به گوش مسافران این استان خورده است و از امکانات گردشگری ضعیف برخوردار است که می‌توان با بهبود تأسیسات گردشگری و زیرساختی منطقه را شناساند و موانع را از سر راه برداشت. اگر به گردشگری چنین روستاهایی توجه نگردد، صدمات ناشی از این عدم توجه می‌تواند خانوار روستایی را تهدید کند؛ بنابراین به‌طور مشخص اهمیت توجه به این موضوع بسیار زیاد است و لذا این پژوهش قصد دارد تا با بررسی متغیرهای مؤثر توسعه گردشگری روستایی بر تاب‌آوری کالبدی روستا به شناخت رابطه بین توسعه گردشگری روستایی بر تاب‌آوری کالبدی روستاهای مورد نظر بپردازد.

۲- بنیان نظریه‌ای

تاب‌آوری از کلمه یونانی ریسایلو^۴ و در قرن ۱۷ وارد ادبیات جهان شد این مفهوم در سامانه‌های اجتماعی و محیط‌زیستی از دهه ۱۹۸۰ (والش دیلی و ولفورد، ۲۰۱۵)^۵ و در روان‌شناسی و روان‌پزشکی از دهه ۱۹۴۰ برداشت شد که

^۱ Мандал, 2019

^۲ Hu, and Xu, 2022

^۳ Nadeau, 2021

^۴ Resilo

^۵ Walsh-Dilley and Wolford, 2015

قسمت عمده آن توسط نورمن گرامزی، امی ورنرو راث اسمیت^۱ گسترش یافت و در اکولوژی توسط هولینگ^۲ (۱۹۷۳) بدین گونه مطرح شد (تورن و اولسون، ۲۰۱۷)^۳ «توانایی سیستم‌ها در جذب تغییرات و ایستادگی در مقابل آنها» و از آن زمان محبوبیت خود را در زمینه‌های علوم اجتماعی، روان‌شناسی و مدیریت مخاطرات پیدا کرد (مک کلایمونت و همکاران، ۲۰۲۰). این کلمه، بیشتر به مفهوم «بازگشت به گذشته» به کار می‌رود که از ریشه «ری‌زیلینس»^۴ به معانی توانایی بازیابی، بهبودپذیری، تغییر، برگشت‌پذیری، مقاومت، تحت فشار قرار گرفتن و... آمده است (حیدر و همکاران، ۲۰۲۱)^۵.

باگذشت چند دهه از طرح این مفهوم، هنوز به دلیل روش‌های گوناگون و تفاوت‌های بنیادی در رویکردها و دیدگاه‌ها از تعریف یکپارچه و واحدی برخوردار نیست (میکلسناند اورلانا، ۲۰۱۹)^۶. بعد از ۲۰۱۰ تعداد کمی از تعاریف بر ویژگی بازگشت به حالت قبل تأکید دارند (لیندروث و سینوآرا-نیسکانن، ۲۰۱۹)^۷. زیرا این مفهوم، از نظر لغت‌شناسی بیشتر متعلق به علوم فیزیکی و مادی است. اما در سیستم‌های اجتماعی و اکولوژیکی، بازگشت به حالت قبل تقریباً غیرممکن است. این مسئله از مهم‌ترین تفاوت‌های رویکرد مهندسی و سیستم‌های اجتماعی به تاب‌آوری است (رید، ۲۰۱۹)^۸. تعاریف مربوط به علوم اجتماعی بیشتر به مفاهیمی نظیر توسعه، یادگیری و تعاملات انسانی تأکید دارند (کانزلمن و ریگوتی، ۲۰۲۲)^۹. از دلایل اهمیت تاب‌آوری غیرقابل پیش‌بینی بودن سیستم‌ها است (برنارد و به مرا، ۲۰۱۹)^{۱۰}.

اصطلاح تاب‌آوری در دامنه گسترده‌ای از موقعیت‌ها به کار می‌رود و می‌توان به هرکسی یا هر مکانی و هر پدیده‌ای اعم از اقتصادی و غیره نسبت داد. تاب‌آوری در واکنش مثبت به فشارها یا تغییرات حس می‌شود و با مفاهیم تنوع، تغییر و سازگاری خلاصه می‌شود (حیدر و همکاران، ۲۰۲۱)^{۱۱}.

کالبد روستا زمینه و بستری است که امکان شکل‌گیری فعالیت‌های روستایی را فراهم ساخته و بافت روستا نیز به واسطه آن ادراک می‌گردد «مجموعه‌ای به هم پیوسته از فضاهای پر و خالی شامل فضای مذهبی - فرهنگی، فضاهای عمومی و اختصاصی، فضای مسکن، فضای بهداشتی و خدماتی، فضاهای ارتباطی و فضاهای باز است که در مجاورت هم ساختار کالبدی را شکل می‌دهند» (سرتیپی پور، ۱۳۸۸: ۱۱).

لذا بافت روستا مجموعه ابعاد فیزیکی و قابل مشاهده که در نتیجه دخالت عوامل تأثیرگذار طبیعی و انسانی در فضایی تعامل است (احمدیان، محمدی، موسوی، ۱۳۸۷: ۱۷)؛ درگیری کامل ادراکات حسی انسان با فضا، ادراک از محیط کالبدی، رابطه خاص فیزیکی بر رابطه نمادین تأثیر می‌گذارد مشارکتی با محیطی که تبلور عینی دارد انگیزه حضور در فضای ارتباط ساکنان با سایر مناطق تسهیل می‌کند و پرورش توانایی افراد، تقویت حس تعلق و فرصت‌هایی برای بروز رفتار افراد توسط ساختار کالبدی ایجاد می‌کند (عنابستانی و احمدی، ۱۴۰۱: ۱).

به طور مثال سیمای ظاهری روستا (وسعت، نحوه استقرار خانه‌ها، مناظر طبیعی، زمین‌های زراعی و تنوع و تعدد گونه‌ها، نوع گشت و سایر ویژگی‌های کالبدی) و شکل درونی آن (معرف نحوه سازمان‌پذیری روابط و مناسبات اجتماعی اقتصادی گروه‌های روستایی) بر بستر طبیعی بر پا می‌شوند و باتوجه به پیچیدگی روابط و مناسبات فرهنگی انسانی ویژگی

¹ Norman Garnezy, Emmy Werner and Ruth Smith

² Holling, C.

³ Thorén and Olsson, 2017

^۴ Resilience به معنای تاب‌آوری و توانایی بازگشت به حالت اولیه است. Resilient صفت به معنای تاب‌آور است. این دو واژه، معانی متفاوت ولی نزدیک به یکدیگر دارد. تاب‌آوری را می‌توان نوعی مقاومت، به حساب آورد.

⁵ Haider et al, 2021

⁶ Michelsen and Orellana, 2019

⁷ Lindroth and Sinevaara-Niskanen, 2019

⁸ Reid, 2019

⁹ Kunzelmann and Rigotti, 2022

¹⁰ Burnard, and Bhamra, 2019

¹¹ Haider et al, 2021

معینی به خود می‌گیرند حاصل چنین فرایندی شکل‌گیری بافت روستایی است (دارابی، ۱۳۸۸: ۱۱۲). تاب‌آوری کالبدی اشاره به ارزیابی واکنش جامعه و ظرفیت بازیابی زیرساخت‌ها (پناهگاه‌ها، واحدهای مسکونی و جاده، خطوط انتقال، شبکه حمل‌ونقل، کیفیت و قدمت بنا، ویژگی‌های جغرافیایی، کاربری زمین و تراکم و...) و وابستگی آن‌ها به زیرساخت‌های دیگر دارد (لودولف، ۲۰۱۹)^۱. تاب‌آوری جوامع روستایی، یکی از مهم‌ترین ابزارها در تشخیص پایداری سکونتگاه‌های روستایی است (خسروی مال امیری و همکاران، ۱۳۹۹، ۱).

این‌سو و همکاران^۲ (۲۰۲۲)، مقاله‌ای تحت‌عنوان «تأثیر فصلی بودن بر پایداری معیشت خانوارها در مقاصد گردشگری روستایی» انجام دادند. هدف بررسی فصلی بودن مقاصد گردشگری است که با رویکرد ترکیبی برای بررسی معیشت خانوار در مقاصد گردشگری روستایی از منظر فصلی، در حوزه رودخانه یولونگ، گوانگشی، چین انجام گرفت با استفاده از پرسش‌نامه و مصاحبه عمیق و استفاده از مدل تحلیل پوششی داده‌ها و تجزیه و تحلیل آماری آزمایش شد و همچنین برای با نظریه زمینه‌ای (پایه) برای ساخت مدل نظری برای معیشت پایدار خانوارهای روستایی در مقاصد گردشگری روستایی تحت‌تأثیر فصلی استفاده می‌کند. سپس یک سیستم شاخص کمی بر اساس مدل نظری ساخته می‌شود. این پژوهش روش‌های تحقیق کیفی و کمی را با هم ترکیب می‌کند. نتایج ۱- سرمایه روانی، سرمایه معیشتی که قبلاً نادیده گرفته شده بود، جزء مهمی از سرمایه معیشتی خانوارهای روستایی در مقاصد گردشگری روستایی تحت‌تأثیر فصلی است. ۲- گردشگری روستایی به دلیل تأثیرات فصلی به‌طور قابل‌توجهی معیشت روستایی را بهبود نمی‌بخشد و ۳- شرکت در کار گردشگری در خارج از فصل و ترکیب آن با سایر شیوه‌های کاری، راهبردهای اصلی معیشت خانوارهای روستایی برای مقابله با فصلی است. با این حال، پراکندگی بیش از حد منابع، کارایی معیشتی را کاهش می‌دهد.

میخایلو و همکاران^۳ (۲۰۲۲)، پژوهشی تحت‌عنوان «تأثیر گردشگری فرامرزی بر توسعه پایدار مناطق روستایی در مناطق مرزی روسیه - لهستان و روسیه - قزاق» انجام گرفت. در این مطالعه، ظرفیت گردشگری مناطق مرزی روستایی متأثر از گردشگری فرامرزی را با استفاده از داده‌های مربوط به جغرافیای جابه‌جایی‌های فرامرزی، توزیع مناظر گردشگری و تراکم امکانات اقامتی توریستی کشف کردیم. با استفاده از روش‌های تحلیل اطلاعات جغرافیایی، مناطق با جذابیت گردشگری بالا در مناطق روستایی، بسته به فاصله از خط مرزی ایالتی و مستقیماً از ایست بازرسی، شناسایی شدند. برای تجزیه و تحلیل سرزمینی با استفاده از ماژول‌های داخلی برنامه Qgis ۳.۱۴ طی دوره ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰ است. نتایج تحقیق در مورد توسعه و توزیع زیرساخت‌های گردشگری حاکی از آن است که: مناطق روستایی این مناطق دارای جاذبه‌های گردشگری و امکانات اقامتی در سطح متفاوتی از تراکم و دوری از گذرگاه مرزی است. هر منطقه مرزی انواع مختلفی از محدودیت‌های سفر را برای گردشگران دارد و هر دو سرزمین مرزی با گردشگران فعال روسی که به خارج از کشور سفر می‌کنند، عدم تقارن را نشان می‌دهند. در نتیجه گردشگری فرامرزی و ویژگی‌های محلی می‌تواند بر توسعه پایدار مناطق روستایی مرزی تأثیر مثبت بگذارد.

حضور گردشگران و توسعه گردشگری و فعالیت‌های آنها در مقصد، اثرات مستمری در محیط طبیعی و هم در محیط انسان‌ساخت دارد که موجب بروز اثرات کالبدی خواهد شد. توسعه زیرساخت‌های گردشگری، تسهیلات و جاذبه‌ها، محیط را دست‌خوش تغییر می‌کند (تلفر و شارپلی، ۲۰۱۲: ۳۰۴) گردشگری دارای پیامدها و جنبه‌های بسیاری است که تأثیرات فضایی بر کالبدی بر جای می‌گذارد. در واقع تأثیر عینی بر بخش‌های مختلف از جمله شبکه خیابان‌ها، بافت‌های مسکونی و سایر بخش‌های تشکیل‌دهنده را در بر می‌گیرد. گردشگری می‌تواند با ایجاد تغییر در مؤلفه‌های مختلفی مانند

¹ Ludolph, 2019

² Su, Z.; Wen, R.; Ye, K.; Khotphat, T. (2022)

³ Mikhaylova, A.A.; Wendt, J.A.; Hvale, D.V.; Bógdał-Brzezińska, A.; Mikhaylov, A.S

⁴ telfer and sharply

اقتصادی، جمعیت و فرهنگ و خصوصیات دیگر اجتماعی، در تغییرات فضایی مؤثر باشد (مهرابی بشرآبادی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲). توسعه گردشگری مانند هر نوع توسعه دیگر ابعاد مختلف، محیط فیزیکی را تغییر می‌دهد و اثرات فیزیکی کالبدی بیشتر قابل رؤیت و آشکار هستند (صالحی و حسن‌پور، ۲۰۱۲: ۵۱).

هانگ^۲ و همکاران (۲۰۲۱)، پژوهشی تحت عنوان «عوامل مؤثر بر انتخاب استراتژی معیشت خانوارهای روستایی در مقاصد گردشگری» هدف شناسایی عوامل تأثیرگذار در پس انتخاب معیشت خانوارهای روستایی برای بهبود معیشت پایدار خانوارهای روستایی در مناطق گردشگری است. داده‌های تحقیق از سه بخش، داده‌های پیمایش میدانی، داده‌های مکانی و داده‌های اجتماعی - اقتصادی تشکیل شده‌است. پنج روستا در منطقه ساپا، ویتنام انتخاب شده‌اند. بر این اساس، یک رویکرد جامع که شامل رگرسیون لجستیک چندجمله‌ای / دودویی، عملکرد ریلی، و آشکارساز جغرافیایی است، نتایج نشان می‌دهد که برای خانوارهای روستایی، معیشت گردشگری بیشترین درآمد را دارد، اما فقدان تنوع فعالیت‌های معیشتی ممکن است خانوارهای معیشتی گردشگری را نسبت به خانوارهای معیشتی متعادل، آسیب‌پذیرتر در برابر خطرات و شوک‌های خارجی کند. انواع مختلفی از خانوارها برای نشان دادن ویژگی خوشه‌بندی، با رتبه‌بندی درجه خوشه‌بندی به صورت: کشاورزی < متعادل < گردشگری > کار یافت می‌شوند. خانوارهایی که دارای سرمایه طبیعی بیشتری هستند، کمتر برای معیشت به جز معیشت کشاورزی انتخاب می‌کنند و خانوارهایی که سرمایه مالی بیشتری دارند کمتر به امرارمعاش کشاورزی اشتغال دارند. هم سرمایه مالی و هم سرمایه اجتماعی می‌توانند مشارکت در معیشت متعادل را تسهیل کنند و سرمایه مالی کلید معیشت گردشگری است و مانعی برای مشارکت خانوارهای کشاورزی در سایر فعالیت‌های معیشتی است. ایوونا^۳ و همکاران (۲۰۲۱)، پژوهشی تحت عنوان «مناطق روستایی تاب‌آوری و مسیرهای توسعه گردشگری: مقایسه مطالعات موردی»، را انجام دادند. این پژوهش به بررسی فرایند اصلی و خلاقانه ارتقا از پایین به بالا می‌پردازد. در چندین شهر از منطقه فرعی مونتی دونی^۴، یک منطقه حاشیه‌ای آزمایشی که توسط مقامات منطقه‌ای آپولیا در SNAI شناسایی شده‌است، اجرا شد. در این شهرهای کوچک، بازیکنان محلی با ارائه محیطی بدون آلودگی، دانش باستانی، طعم‌های واقعی و احساسات عمیق به همه بازدیدکنندگان ی که می‌خواهند به جای تماشاگران صرف به شناخت عمیق‌تری از هویت سرزمینی دست یابند، به حداکثر رساندن فرصت‌های گردشگری پایدار و تجربی با اتخاذ نگرش فعال و متعهد، می‌پردازند.

شیانروننگلو و جیگانگ بائو^۵ (۲۰۱۹)، پژوهشی تحت عنوان «بررسی اثرات گردشگری بر معیشت فقرای محلی: نقش دولت محلی و سرمایه‌گذاران عمده» انجام دادند. هدف بررسی، اثرات توسعه گردشگری را بر شرایط زندگی فقرای محلی شناسایی کرده و نقش دولت محلی و سرمایه‌گذاران عمده را در این فرایند بررسی می‌کند. این مطالعه در روستای لیوپان در استان هانیان انجام شده. با استفاده از مصاحبه و داده‌های ثانویه مانند اسناد توسعه و مدیریت و آمارهای اقتصادی جمع‌آوری شده است که طی سه دوره مصاحبه گردآوری شده است. نتایج نشان می‌دهد که باتوجه به توسعه گردشگری محلی، شرایط مسکن و درآمد پولی روستاییان لیوپان به سرعت بهبود یافته است. با این وجود، چنین پیشرفت‌هایی به زودی بدون نگهداری مناسب از خانه‌ها و فرصت‌های توسعه برای روستاییان تخریب شد. وسایل امرارمعاش روستاییان از کشاورزی و ماهیگیری به عنوان یک منبع زندگی پایدار به مشاغل ابتدایی و غیرقابل اعتماد با دستمزد تبدیل شد که فقط درآمد محدودی برای آنها محیا کرد و دسترسی به سایر منابع درآمدی به دلیل نداشتن مهارت پیشرفته عمدتاً فرصتی برای راه‌اندازی

¹ Salehi and Hasanpour

² Li Huang, Luyu Yang, Nguyễn Thị Tuyền, Nazan Colmekcioglu & Jun Liu (2021)

³ Ivona

⁴ Monti Dauni

⁵ Luo, X., & Bao, J.

کسب‌وکار خود ندارند. فرصت‌های اضافی اقتصادی را برای روستاییان دشوار و شکاف درآمدی را افزایش و جامعه فقیر اصلی افزایش پیدا کرد. از شواهد این مطالعه، ولی دولت محلی برای رسیدن به هدف، به قربانی کردن طرح توسعه بالابه‌پایین و نابودکردن فرصت‌های توسعه روستایی بنا بر منطق بازار عملکرد. به نظر می‌رسد توسعه گردشگری بیشتر دلیلی برای فقر طولانی‌مدت باشد تا منبع فقرزدایی

مازولا، پیزوتو، روجیری^۱ (۲۰۱۹)، پژوهشی تحت‌عنوان نقش گردشگری در رشد و تاب‌آوری اقتصادی جزیره، تجزیه‌وتحلیل پانل برای کشورهای اروپایی مدیترانه (۲۰۱۵-۲۰۰۰) پرداختند. تکنیک داده پانل استاتیک و پویا برای نمونه‌ای از ۱۳ اقتصاد جزیره در یک دوره ۱۶ ساله استفاده شد و نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که فاکتورهای رشد جزایر منطقه‌ای مشابه عواملی هستند که معمولاً برای سایر مناطق در نظر گرفته می‌شوند، اما فرضیه رشد مبتنی بر گردشگری به‌شدت پشتیبانی می‌شود. تقاضای گردشگری بیش از عرضه در کنار دسترسی نقش دارد. بحران اهمیت عرضه گردشگری را کاهش داده است، درحالی‌که تقاضا و دسترسی گردشگری برای رشد همراه با سایر موتورهای سنتی رشد حیاتی باقی‌مانده است.

گازا و همکاران (۱۴۰۰)، پژوهشی تحت‌عنوان «تبیین نقش گردشگری در پایداری کالبدی و نهادی روستاها شهرستان آمل استان مازندران» انجام دادند. آنچه در پژوهش حاضر به‌عنوان هدف اصلی در نظر گرفته شد، تعیین نقش گردشگری در پایداری کالبدی و نهادی روستاها می‌باشد. این پژوهش از نظر هدف تحقیق کاربردی؛ از لحاظ ماهیت توصیفی تحلیلی و روش گردآوری داده‌ها نیز به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی است. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از آزمون آماری پیرسون استفاده شده است. نتایج تحلیل به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که بهبود زیرساخت و بهبود کیفیت دسترسی به خدمات در روستا، مرتبط با توسعه پایدار روستایی است.

شکری، جانباز (۱۴۰۰)، پژوهشی تحت‌عنوان «سنجش میزان تاب‌آوری شهرهای ساحلی با تأکید بر نقش گردشگری نمونه موردی: شهرهای ساحلی غرب استان مازندران» انجام دادند. پژوهش حاضر باهدف ارزیابی وضعیت تاب‌آوری شهری در شهرهای ساحلی غرب استان مازندران در شرایط اوج سفر انجام‌شده است؛ لذا از لحاظ ماهیت پژوهش توصیفی تحلیلی، به‌لحاظ هدف کاربردی توسعه‌ای و مبتنی بر روش پیمایشی می‌باشد. جهت ارزیابی وضعیت تاب‌آوری شهری از آزمون آماری تی یک‌طرفه استفاده شده است. سپس شهرهای نمونه با روش تصمیم‌گیری چندمعیاره ایداس بر اساس وضعیت تاب‌آوری شهری و ابعاد آن با یکدیگر مقایسه شده‌اند. در مراحل تحقیق از نرم‌افزارهای و SPSS، ArcMap، Excel استفاده گردید. یافته‌های نهایی تحقیق با توجه به نتیجه کلی آزمون تی یک‌طرفه برای مجموعه ابعاد تاب‌آوری شهری، مبین تاب‌آوری ضعیف شهرهای ساحلی غرب استان مازندران در شرایط پیک سفر است. همچنین بر اساس نتایج تکنیک ایداس از پنج شهر مورد مطالعه سه شهر در تاب‌آوری پایین قرار دارند. در نتیجه تاب‌آوری شهرهای ساحلی غرب استان مازندران بر اساس شاخص‌های این تحقیق ضعیف و نامطلوب ارزیابی می‌شود.

خداپناه (۱۴۰۰)، پژوهش حاضر باهدف «سنجش میزان تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری در کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل» انجام‌شده است، از لحاظ نوع پژوهش کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی تحلیلی است، جهت بررسی تاب‌آوری روستاهای مورد مطالعه از چهار بعد در قالب ۱۰ شاخص و ۳۳ نماگر بر اساس مطالعات سایر محققین بهره گرفته شد. رویی صوری پرسش‌نامه توسط متخصصین مورد بررسی قرار گرفت و پایایی کل آن بر اساس آلفا کرونباخ ۰/۸۱ برآورد گردید، نتایج نشان می‌دهد که ابعاد تاب‌آوری از دیدگاه روستاییان دارای میانگین‌های متفاوتی است، بیشترین میانگین مربوط به بعد اجتماعی (۳/۴۲) و کمترین میانگین مربوط به بعد اقتصادی (۱/۸۵) است. همچنین سطح‌بندی ۱۱ روستای مورد مطالعه بر اساس تکنیک تصمیم‌گیری میرکا نشان می‌دهد هر یک از روستاها در سطوح متفاوتی از تاب‌آوری

¹ Mazzola, F., Pizzuto, P., & Ruggieri, G.

قرار داشتند که عوامل مختلفی بر تاب‌آوری آنها تأثیر داشته است به گونه‌ای که در بالاترین سطح روستای آلوارس و در پایین‌ترین سطح روستای کورعباسلو قرار داشت و سایر روستاها نیز در طیفی بین این دو روستا قرار داشتند.

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

در این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی، از لحاظ ماهیت روش علی - معلولی، نحوه گردآوری اطلاعات، داده‌های رسمی اداره میراث فرهنگی و گردشگری، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، سالنامه آماری استان زنجان می‌باشد و همچنین جامعه آماری در این پژوهش شامل روستاهای هدف گردشگری شهرستان ماه‌نشان (خندقلو، پری، علم‌کندی، خوزجهان، قوزلو، خوران، مادآباد، کلیسا) که در در وه زمانی ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۹ است. روش مورد استفاده رگرسیون تابلویی و برای تجزیه و تحلیل از نرم‌افزار آماری ایویوز بهره گرفته شده است.

برای تحلیل تجربی در اقتصاد عموماً سه نوع داده قابل دسترس است: سری‌های زمانی، مقطعی و تابلویی (ترکیبی از سری‌های زمانی و مقطعی). در داده‌های تابلویی، واحد مقطعی یکسان طی زمان بررسی و سنجش می‌شوند. به عبارتی مجموعه مشاهداتی که به وسیله تعداد زیادی از متغیرهای مقطعی (N) در طول یک دوره زمانی (T) مشخص می‌شود. این N*T را با نام‌های داده‌های تابلویی، پانل، ترکیبی، مقطعی سری زمانی و... می‌نامند. (گجرات، ۱۳۹۰: ۱۱۴۱)

ترکیب داده‌های سری زمانی و مقطعی اطلاعات و غنای بالاتری را فراهم می‌کنند و تخمین‌های کاراتری و قابل اتکاتری برای پارامترها ایجاد می‌کنند و الگوی رفتاری پیشرفته‌تر با فروض محدودکننده کمتری آزمون می‌کند. مزیت دیگر داده‌های پانل، توانایی آنها در کنترل ناهمگنی مقاطع است. عدم کنترل این اثرات خاص مقطعی، منجر به اریب در تخمین می‌شود. همچنین داده‌های پانل به نحو بهتری قادر به تشخیص و تخمین اثراتی است که در داده‌های صرفاً مقطعی یا سری زمانی به سهولت قابل کشف نیستند. به ویژه اینکه، داده‌های تابلویی، موضوعات پیچیده رفتارهای پویا را بهتر بررسی می‌کند (بالتاجی، ۱۳۹۱، ص ۴۸۸)

دو روش اصلی برای برآزش مدل‌هایی که داده‌های تابلویی را به کار می‌برند وجود دارد:

- روش اثرات ثابت.
- روش اثرات تصادفی.

در نتیجه اگر ما یک الگوی پانل را معرفی کنیم می‌توانیم آن را به صورت زیر نشان دهیم:

$$y_{it} = x_{it} + b_{it} + wz_{i\alpha} + \varepsilon_{it}$$

$$Y_{it} = B_{it} + \sum B_{kit} X_{kit} + e_{it}$$

i اشاره به مقاطع مختلف و t اشاره به زمان موردنظر، Z شامل مقادیر ثابت و متغیرهایی باشد که تفاوت بین گروه‌ها، دسته‌ها و... را در دسته‌ها مشخص می‌کند. بسته به اینکه Z شامل چه مقادیری باشد و چه ارتباطی با متغیرهای مستقل الگو داشته باشد می‌توان گفت که سه نوع الگو می‌توانیم تشخیص دهیم:

اگر Z فقط شامل یک مقدار ثابت باشد، رگرسیون را به صورت رگرسیون تجمیعی (پولد) می‌شناسیم.

اگر Z غیرقابل مشاهده (دامی) باشد یا مقادیر مستقل مرتبط باشند، به عبارت دیگر اگر تفاوت بین مقاطع (واحدها) را با یک عرض از مبدأ (α_i)، یا دامی، معرفی کنیم، الگوی اثرات ثابت است.

اگر Z با X نامرتب باشد و به عبارت دیگر این تفاوت بین مقاطع به صورت تصادفی تقسیم شده باشد الگوی اثرات تصادفی خواهیم داشت.

¹ Gujarati

این مدل را در نظر بگیرید $y_{it} = \beta_0 + \beta_1 x_{1it} + \beta_2 x_{2it} + \varepsilon_{it}$ ؛ اگر $\varepsilon_{it} = \mu_i + \eta_{iT}$ که (μ_i) با متغیرهای توضیحی مدل همبسته باشد مدل اثرات ثابت^۱ $cov(\mu_i, x) \neq 0$ اگر (μ_i) از متغیرهای توضیحی مستقل باشد اثرات تصادفی^۲ $cov(\mu_i, x) = 0$ تشخیص اینکه ما در عمل برای برآورد الگو، از الگوی اثرات ثابت یا اثرات تصادفی استفاده کنیم، به راحتی امکان پذیر نیست و برای این منظور باید از آزمون هاسمن استفاده می کنیم. اگر Z_i فقط شامل یک جمله ثابت باشد که برای همه گروه ها یکسان است، بنابراین معادله به صورت زیر می شود.

$$Y_{it} = BX_{it} + \alpha + \varepsilon_{it}$$

در این حالت، مدل تجمیعی یا پولد را داریم (ناهمگنی های مقاطع معنی دار نیستند و در مدل حضور ندارند) در این حالت رگرسیون، عرض از مبدأ مشترک (آلفا مشترک) برای تمام مقاطع در نظر گرفته می شود. در الگوی اثرات ثابت، عرض از مبدأ در مدل رگرسیون متفاوت است. چراکه هر فرد یا واحد مقطعی ویژگی ها خاص خود را دارد. برای ملاحظه عرض از مبدهای مختلف می توان از متغیرهای موهومی استفاده کرد. الگوی اثرات ثابت در شرایطی مناسب است که عرض از مبدأ خاص (تکی) فرد با یک یا چند متغیر توضیحی همبستگی دارد (گجرات، ۱۳۹۰، ۱۱۶۲).

$$Y_{it} = B_0 + B_1 X_{it} + \dots + B_k X_{kit} + U_{it} + \varepsilon_{it}$$

Y_{it} متغیر وابسته در مقطع i و زمان t ، X_{kit} متغیر مستقل k ام در مقطع i و زمان t ، ε_{it} جمله خطا، و U_{it} عرض از مبدأ مخصوص به مقطع i می باشد که در برگیرنده ی خصوصیات غیرقابل مشاهده مقطعی^۳ است. روش اثرات ثابت در مواردی به کار می رود که U_i با متغیرهای مستقل مدل وابستگی خطی داشته باشد (وولدریج، ۲۰۰۲). در روش اثرات ابتدا از مدل بالا متوسط زمانی گرفته می شود: $\bar{Y}_i = B_0 + B_1 \bar{X}_{1i} + \dots + B_k \bar{X}_{ki} + U_i + \bar{\varepsilon}_i$ سپس به منظور حذف جمله مربوط به اثرات غیرقابل مشاهده یا U_i معادله ی دوم از معادله ی اول کسر می گردد:

$$Y_{it} - \bar{Y}_i = B_1 (X_{1it} - \bar{X}_{1i}) + \dots + B_k (X_{kit} - \bar{X}_{ki}) + \varepsilon_{it} - \bar{\varepsilon}_i$$

در نهایت معادله حاصله با روش حداقل مربعات معمولی^۵ برآورد می گردد. مشکل روش اثرات ثابت حذف خودکار U_i و اثرات غیرقابل مشاهده از مدل بعد از کسر میانگین است که باعث عدم تحلیل متغیرهای ثابت در طول زمان بر متغیرهای وابسته می شود.^۶

شهرستان ماهنشان یکی از هشت شهرستان که واقع در غرب استان زنجان است که روستاهای هدف گردشگری تحقیق در این شهرستان واقع شده است که روستاهای خندقلو، پری، ارزه خوران، کلیسا، علم کندی، در دهستان اوریاد در

^۱ Fixed effects estimation

^۲ Random effects estimation.

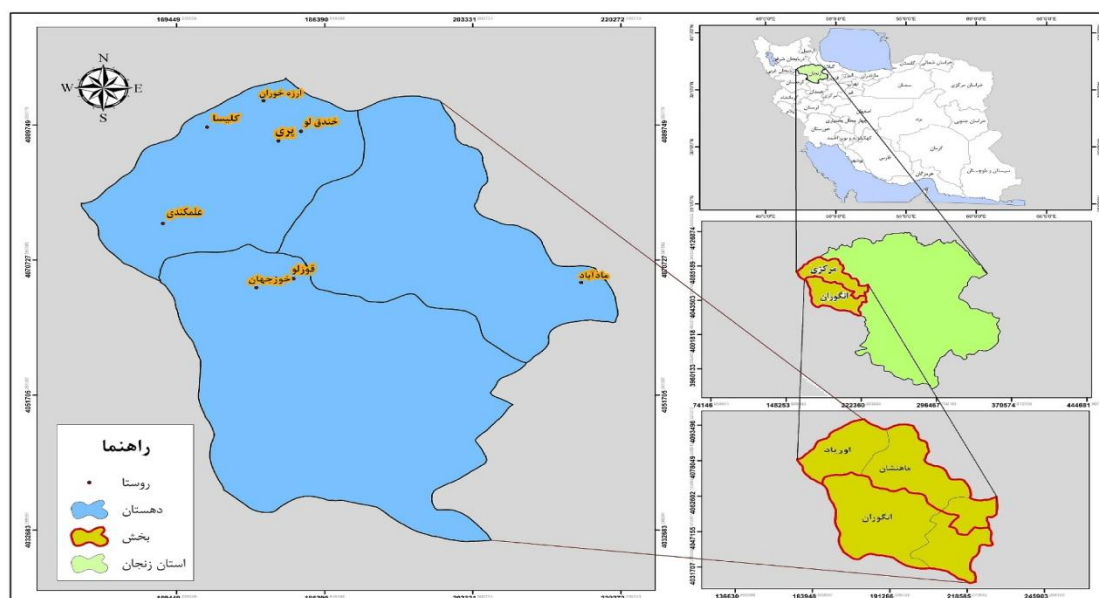
^۳ Unobserved individual effects

^۴ Wooldridge (2002).

^۵ Pooled Ordinary Least Squares

^۶ البته بدین معنا نیست که برآوردهای مدل اثرات ثابت بدلیل اریب ناشی از حذف متغیرهای مهم ثابت در طول زمان قابل اتکا نیستند چراکه روش اثرات ثابت تمامی تفاوت های میان مقطعی ثابت در طول زمان را در تخمین منظور می کند Oscar Torres-Reyna 2007

بخش مرکزی شهرستان ماهشان واقع شده است؛ و خوزجهان، قوز لو، در دهستان انگور ان در بخش انگوران شهرستان ماهشان واقع است؛ و همچنین مادآباد در دهستان ماهشان بخش مرکزی شهرستان ماهشان می باشد؛ این شهرستان از موقعیت جغرافیایی ویژه و ممتازی به لحاظ قرارگیری و ارتباط با سایر نواحی برخوردار می باشد به طوری که از شمال با استان آذربایجان شرقی، از غرب با آذربایجان غربی از جنوب با استان کردستان و از شرق با شهرستان های زنجان و ایجرود محدود می شود.

شکل ۱- نقشه تقسیمات سیاسی منطقه مورد مطالعه

۴- یافته ها و تحلیل داده

اگر دو متغیر پیش بین با یکدیگر همبستگی بالایی داشته باشند، مثلاً ۰/۹۰، آنها واریانس یکسانی از متغیر ملاک را تبیین می کنند. این وضعیت را هم خطی چندگانه می نامند. جهت بررسی هم خطی چندگانه، از آماره تحمل و عامل تورم واریانس (VIF) و از طریق فرمول $1-R^2$ محاسبه و استفاده می شود. ارزش های عامل تورم واریانس بزرگتر از ۱۰ و تحمل کمتر از ۰/۱ نشان دهنده آن است که آن متغیر اضافی است. در پژوهش حاضر، هم خطی چندگانه متغیرها با استفاده از آماره تحمل و عامل تورم واریانس (VIF) مورد بررسی قرار گرفت و در جدول نتایج رگرسیون به نمایش درآمد. یک متغیر سری زمانی وقتی ایستا (مانا) است که شاخص میانگین، واریانس در ضرایب خودهمبستگی آن در طول زمان ثابت باقی بماند. برای تشخیص ایستایی یک سری زمانی روش های مختلفی وجود دارد که در پژوهش حاضر به دلیل عدم وزن دهی و سنجش تفاضل مقاطع این دو آزمون ذیل استفاده شده است. نتایج هر یک از این آزمون ها به ترتیب در جداول جداگانه تنظیم شده است.

۱. آزمون لیوین، لین و چو

۲. آزمون فیشر و ADF

جدول ۱- آزمون ایستایی براساس آزمون لیوین، لین و چو

نتیجه	تفاضل اول		در سطح		متغیر
	معناداری	آماره	معناداری	آماره	
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۴	-۲/۵۷۹	۰/۹۹۹	۳/۶۱۸	سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۰	-۵/۸۵۸	۱/۰۰۰	۱۰/۳۷۷	نرخ بازدید مجدد
ایستا در سطح	-	-	۰/۰۰۰۳	-۳/۴۲۳	درصد کسب و کارهای گردشگری متعلق به افراد بومی
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۴	-۲/۵۸۴	۱/۰۰۰	۸/۳۱۵	درصد اعتبارات گردشگری
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۶	-۲/۴۸۸	۱/۰۰۰	۴/۰۴	درصد گردشگران با اقامت شبانه
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۰	-۹/۱۸۳۱	۱/۴۸۷	۰/۹۳۱۶	درصد نفوذ گردشگران
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۰	-۴/۰۱۲	۰/۶۰۳	۰/۷۲۶	نسبت خانوار ساکن به خانه‌های دوم

جدول ۲- آزمون ایستایی بر اساس آزمون فیشر و ADF

نتیجه	تفاضل اول		در سطح		متغیر
	معناداری	آماره	معناداری	آماره	
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۰۲	۲۵/۹۸۱	۰/۲۸۷	۹/۶۹۰	سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۰	۴۲/۰۰۸	۱/۰۰۰	۰/۰۰۵۴	نرخ بازدید مجدد
ایستا در سطح	-	-	۰/۰۰۰۱	۲۹/۴۸۹	درصد کسب و کارهای گردشگری متعلق به افراد بومی
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۴	۶/۴۰۱۲	۰/۹۹۹	۰/۰۰۰	درصد اعتبارات گردشگری
ایستا با یک تفاضل	۰/۰۰۰	۳۹/۲۴۸	۰/۴۵۲	۷/۸۰۷	درصد گردشگران با اقامت شبانه
ایستا با یک تفاضل	-	-	۰/۰۱۴۴	۳۰/۷۷۸	درصد نفوذ گردشگران
ایستا در سطح	-	-	۰/۰۰۰۴	۳۱/۵۱۸	نسبت خانوار ساکن به خانه‌های دوم

جدول ۳- متغیرهای وابسته

نتیجه	ADF				LLC				متغیر
	تفاضل اول		در سطح		تفاضل اول		در سطح		
	معناداری	آماره	معناداری	آماره	معناداری	آماره	معناداری	آماره	
ایستا	-	-	۰/۰۲۱	۲۰/۷۱	-	-	۰/۰۰۰	-۴/۰۸	تاب‌آوری ۱

باتوجه به نتایج جدول ۳ متغیرهای تحقیق با یک مرتبه تفاضل ایستا می‌باشد فلذا لازم است جهت بررسی رگرسیون کاذب، آزمون‌های مربوط به هم‌گرایی انجام گیرد. فرضیه صفر آزمون هم‌گرایی عدم وجود هم‌گرایی است. در صورت رد فرضیه صفر هم‌گرایی وجود دارد و می‌توان از مدل‌های رگرسیونی استفاده کرد و رگرسیون کاذب وجود ندارد.

جدول ۴- آزمون هم‌جمعی

نتیجه	معنی‌داری	آماره t	متغیر
همگرا است	۰/۰۰۰۰	-۶/۶۵۸۸	مدل ۳- (بعد کالبدی)

بر اساس جدول ۴ تمامی مدل‌های استفاده شده همگرا است. این موضوع بیانگر وجود رابطه تعاملی و بلندمدت میان متغیرهای تحقیق است. قبل از بررسی فرضیات تحقیق، اثرات ثابت یا تصادفی هر یک از مدل‌ها برای بررسی فرضیات آن در جدول زیر خلاصه گردید.

جدول ۵- تعیین اثرات ثابت یا تصادفی مدل‌های پژوهش

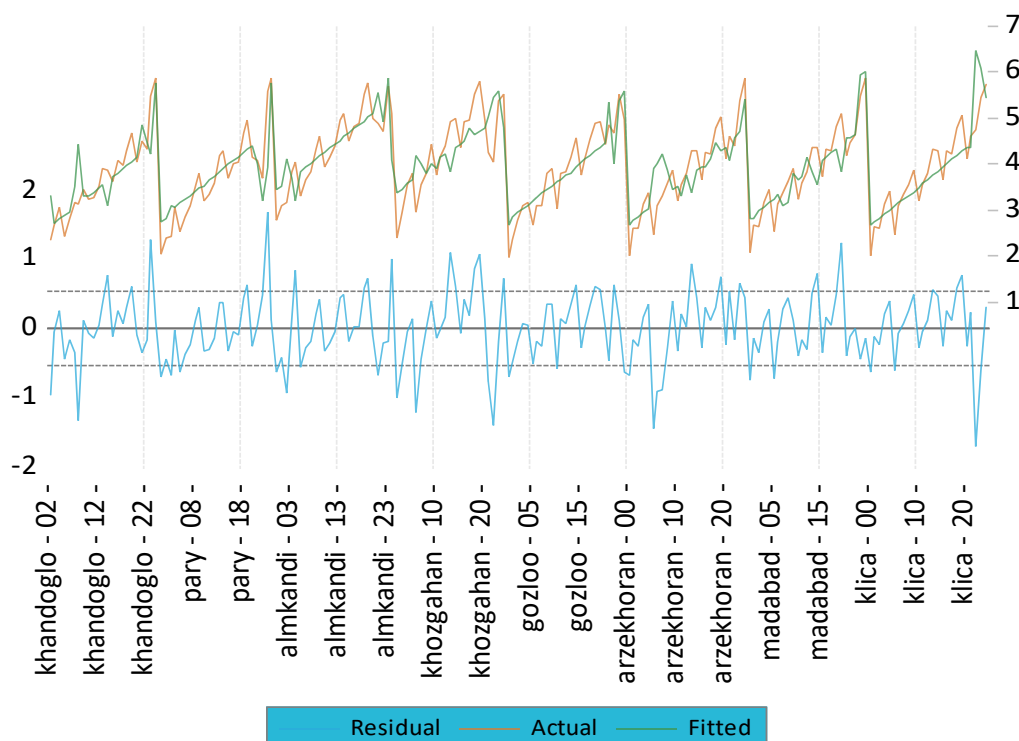
نتیجه	آزمون F لیمر (مقطع)		آزمون هاسمن		شرح
	آماره	سطح احتمال	آماره	سطح احتمال	
مدل ۳ (کالبدی)	۱۳/۰۶	۰/۰۰۰۰	۹۵/۲۱	۰/۰۰۰۰	پانل با اثرات ثابت مقطع و اثرات تصادفی زمان

آزمون اف - لیمر فرضیه تلفیقی بودن داده‌ها را در مقابل فرضیه اثرات ثابت آزمون می‌کند، سطح احتمال‌های مربوطه برای هر ۳ مدل نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر تلفیقی بودن داده‌ها در مقطع و زمان رد می‌گردد. آزمون هاسمن فرض پانل با اثرات تصادفی را در مقابل فرض پانل با اثرات ثابت آزمون می‌کند، سطح احتمال‌های مربوطه به مدل ۳، ۲، ۱ اثرات ثابت تشخیص داده شده است. برای بررسی قدرت پیش‌بینی متغیر وابسته مورد بررسی نتایج به شرح زیر حاصل گردید:

جدول ۶- خلاصه مدل رگرسیونی بعد کالبدی

ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین واتسون	آماره F	مقدار معناداری
۰/۶۹۰۲	۰/۶۶۶۱	۱/۴۸۰۴	۲۸/۶۴۶	<۰/۰۰۰۱

باتوجه به جدول ۶، چون مقدار معناداری کوچک‌تر از ۰/۰۵ ($P < ۰/۰۰۰۱$) است، پس مدل رگرسیونی برازش داده شده معنادار است. ضریب تعیین بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته ۰/۶۹۰۲ به دست آمده است که یعنی متغیرهای مستقل حدود ۶۹ درصد از واریانس متغیر وابسته را بیان می‌کنند.

شکل ۲- برازش مدل

جدول ۷- ضرایب مدل رگرسیونی بعد کالبدی

مقدار معناداری	VIF	آماره t	ضریب استاندارد		مدل رگرسیون
			خطای معیار	B	
<۰/۰۰۰۱	-	۱۴/۰۶۷۲	۰/۳۵۱۴	۴/۹۴۴۴	مقدار ثابت
۰/۰۰۶	۱/۶۹۵	۲/۷۴۷۸	۰/۱۰۰۰	۰/۲۷۴۹	سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال
۰/۴۶۵	۲/۲۵۴	۰/۷۳۱۶	۰/۰۳۹۳	۰/۰۲۸۸	درصد گردشگران با اقامت شبانه
<۰/۰۰۰۱	۳/۹۳۴	۶/۳۰۹۴	۰/۰۸۵۷	۰/۵۴۰۹	نرخ بازدید مجدد
۰/۰۷۱	۱/۵۵۵	-۲/۷۲۴۹	۰/۰۶۲۷	-۰/۱۷۰۹	نسبت نفوذ گردشگران
۰/۰۰۰	۱/۵۵۰	-۶/۵۷۲۳	۰/۰۰۴۸	-۰/۰۳۱۸	کسب و کارهای گردشگری متعلق به افراد بومی
۰/۲۱۳	۱/۶۱۳	۱/۲۴۸۶	۰/۰۲۲۰	۰/۰۲۷۵	نسبت خانوار ساکن به خانه‌های دوم
۰/۰۸	۱/۴۰۳	-۱/۷۰۷۵	۰/۰۲۳۳	-۰/۰۳۹۹	درصد اعتبارات گردشگری

$$\text{Resiliinter} = 0.27 \cdot \text{RTE} + 0.2 \cdot \text{TWOS} + 0.54 \cdot \text{PRV} - 0.17 \cdot \text{PR} - 0.31 \cdot \text{PLE} + 0.2 \cdot \text{PAB} - 0.3 \cdot \text{GBT} + 4.64 + [\text{CX} = \text{F}]$$

همچنین در جدول ۷، معناداری اثر متغیر مستقل یا ضرایب رگرسیونی آزمون شده است. متغیرهای

- «سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال»، (RTE)
- «نرخ بازدید مجدد»، (PRV)
- «نسبت نفوذ گردشگران»، (PR)
- «کسب و کار گردشگری متعلق به افراد بومی»، (PLE)
- «درصد اعتبارات گردشگری»، (GBT)

باتوجه به مقدار معناداری آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ است، بدین‌سان متغیرهای ذکر شده تأثیرگذار بر متغیر وابسته است. شاخص سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال، ورود و خروج گردشگران در روستاهای گردشگری باعث ایجاد محل‌های کسب جدید بازارها و بازارچه‌ها و مغازه و... می‌شود و نماهای مقاوم احداث می‌شود با اشتغال اهالی بومی روستا در گردشگری موجب کاهش صدمه به مراتب، منابع آب و خاک و بهبود بهره‌برداری و یا عدم فروش و تقسیم اراضی و یا اجاره آن‌ها می‌شود؛ لذا اشتغال اهالی در گردشگری باعث کاهش کارهای کم‌بازده و استفاده بهینه از منابع می‌گردد؛ لذا این شاخص هم به واسطه مثبت بودن بر بعد کالبدی منطقه باعث تاب‌آوری کالبدی روستا می‌شود. شاخص نرخ بازدید مجدد، جاذبه‌های گردشگری ویژه و جذاب، تجربه به یادماندنی، رضایت و تصویر به یادماندنی و همچنین وجود محیط سالم و خوب و قابل اطمینان و کم‌ریسک همه از جمله عوامل بازدید مجدد گردشگران است. بازدید مجدد به مقصد دارای آثار مثبت بیشتری و هزینه کمتری نسبت به بازدید اول برای مقاصد دارد؛ از این رو به دلیل آشنایی گردشگران از محیط باعث کوتاه‌تر و با برنامه شدن بازدید همراه با تراکم کمتر می‌شود و توجه مسئولان گردشگری را در شناس و بهبود عوامل مؤثر و آگاهی گردشگران از محیط همراه دارد و باعث استفاده درست و کاهش آسیب به مناطق گردشگری می‌شود. شاخص کسب و کار گردشگری متعلق به افراد بومی، کسب و کارهای جدید مربوط به گردشگری در روستا باعث تغییر شکل و ظاهر و همین‌طور سبک زندگی اهالی روستا می‌گردد؛ چراکه تغییر کاربری خانه‌ها، باغ و مزارع، رود و دریاچه و... و تبدیل به محیط گردشگری موجب کاهش تاب‌آوری کالبدی می‌گردد. شاخص نسبت نفوذ گردشگران، حضور و ازدیاد مدیریت نشده گردشگران در زمان نامعین باعث خسارت به آثار و سایت‌های گردشگری می‌شود و به محله‌های خود روستا و بافت آن صدمه می‌زند و رفت و آمد زیاد گردشگران باعث تغییر آداب و روم و فرهنگ جامعه میزبان می‌شود؛ لذا باتوجه به اینکه از معناداری برخوردار است؛ ولی از تاب‌آوری روستا کاسته است.

شاخص درصد اعتبارات گردشگری، به دلیل اینکه اعتبارات تخصیص داده شده به روستاها مقدار ناچیزی بوده با میانگین ۱۱/۳۰ لذا تأثیر آن چنانی بر کالبد روستا نداشته است. همچنین متغیرهای ذکر شده زیر به دلیل عدم معناداری در مدل تأثیر ندارند.

• «درصد گردشگران با اقامت شبانه»، (TWOS)

• «نسبت خانوار ساکن به خانه های دوم»، (PAB)

شاخص گردشگران با اقامت شبانه، می توان بر کالبد روستا تأثیر داشته باشد؛ ولی به دلیل نبود زیرساخت مناسب برای اقامت گردشگران تأثیر نداشته است. نسبت خانوار ساکن به خانه های دوم، از معناداری برخوردار نبوده است، به دلیل استفاده از خانه های بومی غیراستاندارد با مقاومت کم لذا تغییر زیادی در بافت روستا اتفاق نیفتاده است. براساس تخمین صورت گرفته، متغیرهای کسب و کارهای گردشگری متعلق به افراد بومی و نسبت خانوار ساکن به خانه های دوم دارای ضریب منفی هستند که نشان از اثر معکوس بر تاب آوری روستاها دارد. همچنین محاسبه ضریب تعیین نشان می دهد که ۶۹ درصد تغییرات متغیرهای وابسته (تاب آوری) در یک مدل رگرسیونی با متغیر مستقل (گردشگری) تبیین می شود.

۵- بحث و فرجام

موقعیت و جایگاه روستاها هر روز بیش از پیش تضعیف می شود و با شرایط سخت و مشکلات عدیده ای روبه رو می شود. مشکلات زیستی، خسارات به باغات و محصولات و زیرساخت های روستا، مهاجرت ها و... باعث افزایش شکنندگی روستاها و کاهش تاب آوری کالبدی می شود ساختار کالبد روستا از مجموعه ای از فضاها، فیزیکی و سخت که متأثر از محیط طبیعی و جغرافیایی و همچنین عوامل انسانی و نرم تشکیل می شوند کالبد سخت، فضاها، بناها، سازه ها، نوع مسکن (تراکم، مساحت، ارتفاع، شکل و سبک معماری، قدمت، مالکیت، کیفیت و مصالح بومی و...)، کاربری زمین های زراعی و ابزار کشاورزی، نوع کشت، نحوه آبیاری (چاه، قنات، رودخانه، دریاچه)، تنوع و تعدد گونه ها، استقرار خانه ها، زیرساخت ها شبکه و جاده ها، مناظر طبیعی و سیمای کلی و ظاهری روستا است و کالبد نرم و درونی روستا، روابط و مناسبات اجتماعی و اقتصادی در بستر فرهنگی (گوش، لباس، دین، سنت و...) را شامل می شود در نتیجه دخالت عوامل تأثیرگذار طبیعی و انسانی در فضا به بهبود ساختار فیزیکی و انسانی روستا مانند، شکل و بطن بافت مسکونی روستا، موجب افزایش تاب آوری کالبدی می شود، تاب آوری سبب کاهش آسیب پذیری، شوک و نوسانات شدید می شود و امکان استمرار رشد در مسیرهای جدید را محیا می کند. با افزایش ساختار درآمدی مانند گردشگری، باعث بهبود تاب آوری، استفاده بهینه از منابع به حفظ و استحکام روستا می شود. لازمه بهبود گردشگری تجهیز فضای روستا و گسترش خدمات تفریحی- اقامتی با الگوی بومی - سنتی، بهبود خدمات حمل و نقل، حفظ روبنا و زیرساخت با معماری سنتی یکدست و مصالح بومی، عدم تغییر هویت، ارائه تسهیلات جهت استحکام منازل، جلوگیری از تغییر زمین های کشاورزی یا تخریب آنها، ایجاد خانه های دوم هماهنگ و موافق با بافت روستا، بهبود ارتباط بخش گردشگری با سایر بخش های روستا است. تحقیقات تلفر و شارپلی، ۲۰۱۲؛ میخایلو و همکاران، ۲۰۲۲؛ این سو و همکاران، ۲۰۲۲؛ ایوونا و همکاران، ۲۰۲۱؛ شیانگلو و جیگانگ با تو، ۲۰۱۹؛ مازولا پیزوتو و رومیزی، ۲۰۱۹؛ گازا و همکاران، ۱۴۰۰ اثر گردشگری بر کالبد قابل رؤیت که در مقام مقایسه با تحقق حاضر تطابق ندارد و با تحقیقات شکری و جانباز، ۱۴۰۰؛ خداپناه ۱۴۰۰، در نتیجه تأثیر یکسانی را نشان می دهد. نتایج جواب سؤالات پژوهش با روش رگرسیون تابلویی برای ۸ روستای برگزیده گردشگری نشان می دهد متغیرهای که باعث ارتقا سطح تاب آوری کالبدی می شوند عبارتند از سهم نسبی اشتغال مستقیم گردشگری از کل اشتغال با ضریب ۰/۲۷، پرواضح حضور گردشگران موجب ایجاد مشاغل جدید در روستا شده و به بهبود اشتغال روستا کمک کرده هر چقدر گردشگری رونق پیدا کند از مشاغل کم بازده کاسته می شود و منابع آزاد شده به شکل بهیه تری استفاده می شوند، نرخ بازید مجدد با ضریب ۰/۵۴، مشهود است بازدید مجدد آثار سوء کمتری دارد و خسارت کمتری به محیط می زند به دلیل آشنایی گردشگر با محیط به کوتاه شدن بازدید و تراکم کمتر می شود ولی آثار مثبت بیشتری دارد چراکه بازدید مجدد گواه بر سالم بودن و قابل اطمینان بودن محیط را می دهد و حضور گردشگران را بیشتر می کند، نسبت نفوذ گردشگران با ضریب

۰/۱۷- حضور و ازدیاد گردشگر فراتر از توان روستا باعث خسارت به روستا می‌شود که با اینکه معنی‌دار است ولی تأثیر منفی دارد، کسب و کارهای گردشگری متعلق به افراد بومی با ضریب ۰/۰۳۱- با توجه به معنی‌دار بودن ولی تأثیر منفی بر کالبد روستا داشته است، درصد اعتبارات گردشگری با ضریب ۰/۰۲۷+ مشهود است تخصیص اعتبار باعث بهبود زیرساخت و امکانات و حضور بیشتر و راحت‌تر و بلندمدتر گردشگر می‌شود و مردم روستا عایدی بهتری کسب می‌کنند، نتایج نشان می‌دهد متغیرهای درصد گردشگران با اقامت شبانه با ضریب ۰/۰۲+ به دلیل ضعف زیرساخت روستاها است و نسبت خانوار ساکن به خانه‌های دوم با ضریب ۰/۰۲۷+ در آن منطقه مشهود نیست و در نتیجه نتوانسته‌اند اثر قابل انتظاری در تاب‌آوری کالبدی به دلایل بگذارند. کاربست این مطالعه در شهرستان ماهنشان استان زنجان است و برای سنجش تأثیر گردشگری بر تاب‌آوری کالبدی روستایی است تا بتوان ظرفیت تاب‌آوری را بالا برد.

۶- منابع

- احمدیان، رضا؛ محمدی ماکرانی، حمید؛ موسوی، سیروس. (۱۳۸۷). شناسایی معیارهای عام شکل‌گیری بافت‌های روستایی ایران، فصلنامه آبادی‌ها، ۱۸(۵۹)، صص ۲۳-۱۶. <https://sid.ir/paper/453941/fa>
- اخگری، مهدی، قاسمیان مقدم، علیرضا. (۱۴۰۲). اولویت بندی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری اقتصادی خانوارهای روستایی در برابر خشک‌سالی (مورد مطالعه: بخش دستگردان شهرستان طبس). *روستا و توسعه پایدار فضا* 4(2), 112-129. doi: 10.22077/vssd.2023.5530.1121
- ثقفی اصل، صادق؛ افراخته، حسن. (۱۴۰۲). بسترهای حاکم و پیامدهای حاصل از توسعه گردشگری بر مبنای مزیت‌های رقابت پذیری در ناحیه روستایی رودبار قصران. *روستا و توسعه پایدار فضا* 4(3), 20-38. doi: 10.22077/vssd.2022.5392.111
- جوان، فرهاد؛ افراخته، حسن؛ ریاحی، وحید. (۱۳۹۸). تحلیل فضایی اثرات گردشگری بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان رضوان‌شهر. *برنامه ریزی توسعه کالبدی* 6(1), 57-70. doi: 10.30473/psp.2019.5831
- خدانابه، کیومرث، (۱۴۰۰). ارزیابی و سنجش میزان تاب‌آوری روستاهای هدف گردشگری (مورد مطالعه: ناحیه اردبیل). *نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی* ۸۰(۲۶)، صص ۱۱۷-۱۳۱. doi: 10.22034/gp.2021.45990.2838
- خسروی مال امیری؛ حجت اله، سلیمانی؛ حسین، غفاری؛ سید رامین و خادم‌الحسینی، احمد. (۱۳۹۹). تبیین الگوی تاب‌آوری سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه: شهرستان ایزه (بخش دهدز). *برنامه‌ریزی توسعه کالبدی* 7(1), 131-145. doi: 10.30473/psp.2020.6803
- دارابی، حسن. (۱۳۸۸). نقش مشارکت در طراحی محیط روستایی، *مجله محیط‌شناسی*، ۳۵(۵۲)، صص ۱۱۱-۱۲۷. doi: 20.1001.1.10258620.1388.35.52.12.6
- رنجبر، زینت؛ شکری فیروز جاه، پری؛ و جانباز قبادی. (۱۴۰۰). سنجش میزان تاب‌آوری شهرهای ساحلی با تأکید بر نقش گردشگری نمونه موردی: شهرهای ساحلی غرب استان مازندران. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۶۲(۲۰)، ۳۸۳-۴۱۱. url: <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-3856-fa.html>
- زنگنه اسدی، محمدعلی، گلی مختاری، لیلی، سعادت‌فر، رضا. (۱۳۹۹). نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار دامنه‌های جنوب غربی بینالود. *روستا و توسعه پایدار فضا* 1(4), 47-68. doi: 10.22077/vssd.2021.4087.1022
- سرتیپی پور، محسن. (۱۳۸۸). آسیب‌شناسی معماری روستایی (به سوی سکونتگاه مطلوب)، انتشارات شهیدی؛ دانشگاه شهید بهشتی؛ بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، چاپ اول، ایران: تهران. شابک: 9786005099225
- شایان، حمید؛ قاسمی، مریم و محمودی، حمیده. (۱۳۹۹). نقش عوامل مکانی- فضایی در توسعه گردشگری مذهبی سکونتگاه‌های روستایی (مورد مطالعه: حوزه نفوذ گردشگاه کلان‌شهر مشهد). *روستا و توسعه پایدار فضا* 1(3), 1-18. doi: 10.22077/vssd.2021.4057.1020
- صادقلو، طاهره، احمدی، سودابه، شایان، حمید. (۱۴۰۱). تحلیل و تبیین شاخص‌های منظر کالبدی و تغییرات آن در روستاهای حاشیه کلان‌شهرها (مورد مطالعات انگیزه حضور در فضا ارتباط ساکنان با سایر مناطق تسهیل‌کننده پرورش توانایی افراد تقویت حس تعلق ایجاد فرصت‌های برای بروز رفتار افراد توسط ساختار کالبدی ه: روستاهای حاشیه شمالی کلان‌شهر مشهد). *برنامه ریزی توسعه کالبدی* 14-1, 9(2), 1-14. doi: 10.30473/psp.2022.47535.2152

- صفایی، امیر، شریعت‌پناهی، مجید، باهک، بتول، رنجبر، محسن، آزاد بخت، بهرام. (۱۴۰۱). تحلیل تاب آوری مناطق روستایی در برابر مخاطرات طبیعی (مطالعه موردی: شهرستان گلپایگان). *روستا و توسعه پایدار فضا* 3(4), 99-115. doi: 10.22077/vssd.2022.5200.1097
- صفری علی‌اکبری، مسعود. (۱۴۰۱). تحلیل بستر گردشگری هوشمند در روستاهای هدف گردشگری و موانع پیش رو (مورد مطالعه: شهرستان پاوه). *روستا و توسعه پایدار فضا* 3(4), 44-64. doi: 10.22077/vssd.2023.5697.1138
- عنابستانی، علی‌اکبر و احمدی، سودابه. (۱۴۰۱). تحلیل تأثیر رویکرد ادراک محیطی در برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری کلان‌شهر مشهد. *برنامه ریزی توسعه کالبدی* 9(1), 11-31. doi: 10.30473/psp.2022.55244.2365
- گازا، مریم؛ مولایی هاشجین، نصراله؛ رمضان، عیسی پور؛ افشاری آزاد، محمدرضا. (۱۴۰۰). تبیین نقش گردشگری در پایداری کالبدی و نهادی روستاها (شهرستان آمل استان مازندران)، *نشریه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۶(۴)، (پیاپی ۵۷)، ص ۶۸۳-۶۹۶. <https://sid.ir/paper/1031222/fa>
- گجرات، دامودار. (۱۳۹۰). مبانی اقتصادسنجی، ترجمه حمید ابریشمی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- محمودی، حمیده؛ شایان، حمید؛ سجاسی قیداری، حمد اله؛ صادقلو، طاهره و مینایی، مسعود. (۱۴۰۱). ارزیابی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر جریان‌های جذب گردشگری روستایی (مورد مطالعه: حوزه نفوذ گردشگری شهر مشهد). *روستا و توسعه پایدار فضا* 3(4), 1-21. doi: 10.22077/vssd.2023.5838.1148
- مهرابی بشرآبادی، حسین؛ جلالی اسدآبادی، عبدالمجید؛ شکیبایی، علیرضا؛ جاودان، ابراهیم. (۱۳۹۰). بررسی نقش گردشگری در اقتصاد استان کرمان و توسعه کالبدی شهرستان‌های آن. *مدیریت شهری*، ۹(۲۶)، ص ۱۳۹-۱۵۱. <https://sid.ir/paper/474972/fa>
- هاشم نیا، گلناز، آمار، تیمور، مولایی هاشجین، نصراله، قرشی میناباد، محمد باسط. (۱۴۰۱). تبیین پیامدهای کالبدی - فضایی تغییرات کاربری اراضی کشاورزی در روستاهای بخش خمام شهرستان رشت. *برنامه ریزی توسعه کالبدی* 9(2), 109-121. doi: 10.30473/psp.2022.40797.1439

References

- Ahmadian, Reza; Mohammadi Makrani, Hamid; Mousavi, Cyrus. (2008). Identifying the general criteria for the formation of rural textures in Iran, *Abadiha Quarterly*, 18(59), pp. 16-23. <https://sid.ir/paper/453941/fa> (In Persian)
- Burnard, K. and Bhamra, R. (2019). Challenges for organisational resilience. *Continuity & resilience Review*, 1(1), 17-25. <https://doi.org/10.1108/crr-01-2019-0008>.
- Darabi, H. (2010). Participatory Design in Rural Environment. *Journal of Environmental Studies*, 35(52). [20.1001.1.10258620.1388.35.52.12.6](https://doi.org/10.1001.1.10258620.1388.35.52.12.6)
- Gaki, E. and Koufodontis, N. (2022). Regional tourism resilience and recovery in times of crises. *Geojournal of tourism and Geosites*, 40(1), 259-266. <https://doi.org/10.30892/gtg.40131-827>.
- Gaza, Maryam; Moulai Hashjin, Nasraleh; Ramadan, Aisipour; Afshari Azad, Mohammad Reza. (2021). Explaining the role of tourism in the physical and institutional stability of villages (Amel city, Mazandaran province), *scientific journal of human settlements planning studies*, 16(4), (57 series), pp. 683-696. [20.1001.1.25385968.1400.16.3.9.6](https://doi.org/10.1001.1.25385968.1400.16.3.9.6)
- Gujarati, Damodar. (2011). *Fundamentals of econometrics*, translated by Hamid Abrishmi, Tehran: Tehran University Press. 978-964-03-4003-5
- Haider, L., Schlüter, M., & Reyers, B. (2021). Rethinking resilience and development: a coevolutionary perspective. *Ambio*, 50(7), 1304-1312. <https://doi.org/10.1007/s13280-020-01485-8>.
- He, H., Shen, L., Du, X., & Liu, Y. (2023). Analysis of temporal and spatial evolution of tourism resource carrying capacity performance in china. *Ecological Indicators*, 147, 109951. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2023.109951>.

- Hu, H. and Xu, K. (2022). Visualizing the development of research on tourism resilience with mixed methods. *Sage Open*, 12(3), 215824402211266. <https://doi.org/10.1177/21582440221126684>.
- Ivona, A., Rinella, A., Rinella, F., Epifani, F., & Nocco, S. (2021). Resilient rural areas and tourism development paths: A comparison of case studies. *Sustainability*, 13(6), 3022. <https://doi.org/10.3390/su13063022>
- khodapanah, K. (2022). Evaluation and measurement of resilience of tourism target villages (Case study: Ardabil region). *Journal of Geography and Planning*, 26(80), 131-117. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.45990.2838> (In Persian)
- Kunzelmann, A. and Rigotti, T. (2022). Challenge demands and resilience. *Zeitschrift Für Arbeits- Und Organisationspsychologie A&o*, 66(2), 59-71. <https://doi.org/10.1026/0932-4089/a000363>.
- Lee, C.-C., Olasehinde-Williams, G. O., & Ibikunle, J. A. (2022). An asymmetric examination of the environmental effect of tourism in China. *Tourism Economics*, 28(7), 1872-1887. <https://doi.org/10.1177/13548166211021173>.
- Li Huang, Luyu Yang, Nguyễn Thị Tuyền, Nazan Colmekcioglu & Jun Liu (2021): Factors influencing the livelihood strategy choices of rural households in tourist destinations, *Journal of Sustainable Tourism*, 30(4), 875-896. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1903015>
- Lindroth, M. and Sinevaara-Niskanen, H. (2019). Colonialism invigorated? the manufacture of resilient indigeneity. *resilience*, 7(3), 240-254. <https://doi.org/10.1080/21693293.2019.1601860>.
- Liontakis, A., Alebaki, M., & Koutsouris, A. (2020). Factors affecting perceived organizational resilience: the case of wine tourism enterprises. *Scholars Journal of Economics Business and Management*, 07(01), 10-19. <https://doi.org/10.36347/sjebm.2020.v07i01.002>.
- Ludolph, P., Kunzler, A., Stoffers-Winterling, J., Helmreich, I., & Lieb, K. (2019). Interventions to promote resilience in cancer patients. *Deutsches Ärzteblatt International*. <https://doi.org/10.3238/arztebl.2019.0865>.
- Luo, X., & Bao, J. (2019). Exploring the impacts of tourism on the livelihoods of local poor: the role of local government and major investors. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(3), 344-359. <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1578362>
- Mazzola, F., Pizzuto, P. and Ruggieri, G. (2019), "The role of tourism in island economic growth and resilience: A panel analysis for the European Mediterranean countries (2000–2015)", *Journal of Economic Studies*, Vol. 46 No. 7, pp. 1418-1436. DOI:[10.1108/JES-04-2019-0172](https://doi.org/10.1108/JES-04-2019-0172)
- Mehrabi Beshrabadi, Hossein; Jalai Asadabadi, Abdul Majeed; Shakibayi, Alireza; Javadan, Ibrahim. (2011). Investigating the role of tourism in the economy of Kerman province and the physical development of its cities. *Urban Management*, 9(26), pp. 139-151. <https://sid.ir/paper/474972/fa> (In Persian)
- Michelsen, N. and Orellana, P. (2019). Discourses of resilience in the us alt-right. *resilience*, 7(3), 271-287. <https://doi.org/10.1080/21693293.2019.1609199>.
- Mikhaylova, A. A., Wendt, J. A., Hvalej, D. V., Bógdał-Brzezińska, A., & Mikhaylov, A. S. (2022). Impact of Cross-Border Tourism on the Sustainable Development of Rural Areas in the Russian–Polish and Russian–Kazakh Borderlands. *Sustainability*, 14(4), 2409. <https://doi.org/10.3390/su14042409>
- Mohan, S.P. (2021). Sustainable tourism and the sustainable development goals in sub-national island jurisdictions: the case of Tobago *Islam Stud. J.*, 17, 1-22. DOI:[10.24043/isj.183](https://doi.org/10.24043/isj.183)

- Mohd Nor, Norma Azuli & Mohd Salleh, Norlida Hanim & Falatehan, A Faroby, (2021). "The Effect of Tourism Expenditure on the Economy: A New Evidence, " *Jurnal Ekonomi Malaysia*, Faculty of Economics and Business, Universiti Kebangsaan Malaysia, vol. 55(3), 23-34. DOI: <http://dx.doi.org/10.17576/JEM-2021-5503-02>.
- Nadeau, J., Wardley, L., & Rajabi, E. (2021). tourism destination image resiliency during a pandemic as portrayed through emotions on twitter. *tourism and Hospitality Research*, 22(1), 60-70. <https://doi.org/10.1177/14673584211038317>
- Pedapalli, S., Gupta, B., & Mahajan, P. (2022). Climate change and tourism: a paradigm for enhancing tourism resilience in sids. *Worldwide Hospitality and tourism Themes*, 14(5), 431-440. <https://doi.org/10.1108/whatt-07-2022-0081>.
- Ranjbar Z, Shokri Firoozjah P, janbaz ghobadi G. (2021) Assessing the resilience of coastal cities with emphasis on the role of tourism Case study: West coastal cities of Mazandaran province. *jgs*; 21 (62): 19. URL: <http://jgs.khu.ac.ir/article-1-3856-en.html> (In Persian)
- Reid, J. (2019). "We the resilient": colonizing indigeneity in the era of trump. *resilience*, 7(3), 255-270. <https://doi.org/10.1080/21693293.2019.1605662>.
- Salehi, S and M, Hasanpour. (2012): Planining and tourism development functional approach to planning and tourism marketing, publication Mazandaran University. 9786006545042
- sartiPour, Mohsen. (2008). Pathology of rural architecture (toward the ideal settlement), Shahidi Publications; Shahid Beheshti University; Islamic Revolution Housing Foundation, first edition, Iran: Tehran. (In Persian)
- Su, Z.; Wen, R.; Zeng, Y.; Ye, K.; Khotphat, T. (2022) The Influence of Seasonality on the Sustainability of Livelihoods of Households in Rural Tourism Destinations. *Sustainability* 14(17), 10572, <https://doi.org/10.3390/su141710572>
- Telfer, D. and Sharply, R (2012): Tourism development planning in developing countries, translated by Zargham bourujei, H, publication mahkame, Tehran. (In Persian)
- Thorén, H. and Olsson, L. (2017). Is resilience a normative concept? *resilience*, 6(2), 112-128. <https://doi.org/10.1080/21693293.2017.1406842>.
- Walsh-Dilley, M. and Wolford, W. (2015). (un) defining resilience: subjective understandings of 'resilience' from the field. *resilience*, 3(3), 173-182. <https://doi.org/10.1080/21693293.2015.1072310>.
- Wu, J., Fu, J., Wang, H., Zhao, Y., & Yi, T. (2022). Identifying spatial matching between the supply and demand of medical resource and accessing carrying capacity: a case study of shenzhen, china. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2354. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042354>.
- Ye, F., Park, J., Wang, F., & Xi-hua, H. (2020). Analysis of early warning spatial and temporal differences of tourism carrying capacity in china's island cities. *Sustainability*, 12(4), 1328. <https://doi.org/10.3390/su12041328>.
- Zhao, Y. and Jiao, L. (2019). Resources development and tourism environmental carrying capacity of ecotourism industry in pingdingshan city, china. *Ecological Processes*, 8(1). <https://doi.org/10.1186/s13717-019-0161-0>.
- Мандал, С. (2019). Exploring the influence of its capabilities on agility and resilience in tourism. *Journal of Hospitality and tourism Technology*. <https://doi.org/10.1108/jhtt-01-2018-0001>

